

PLATON'UN SİYASET DÜŞÜNCESİNİN EVRİMİ

Ozan YILMAZ*

ÖZ

Platon siyasetle ilgili temel düşüncelerini Devlet, Devlet Adamı ve Yasalar adlı diyaloglarında dile getirmektedir. Bu üçlemenin ilki olan Devlet'te Platon, hayalindeki ideal devleti tasvir etmiş ve bu devletin de ancak bilge (filozof) bir kralın yönetiminde gerçekleşmesinin mümkün olabileceğini dile getirmiştir. Devlet eserini yazdıktan sonra bu eserinde ortaya koyduğu filozof kral teorisini gerçekleştirme umuduyla Sicilya'ya kral 1. Dionysos'un sarayına giden Platon gerek 1. Dionysos'ta gerekse de onun yerine tahta geçen 2. Dionysos'ta teorilerini hayata geçirmek için denemeler de bulunmuş; ancak bu iki denemesi de kendisi açısından hüsrarla sonuçlanmıştır. Yaptığı bu iki deneme Devlet adlı eserinde ortaya çıkmasına çok düşük bir ihtimal verdiği filozof-kral tipinin gerçekleşmesine olan inancını oldukça zedelemiştir. Öyle ki üçlemenin ikinci eseri Devlet Adamı'nda Platon yine ilk olarak filozof-kral yönetimindeki devletin en iyi devlet olduğunu dile getirmiştir. Ancak bunun gerçekleşebilir bir şey olduğunu düşünmediğinden devletin mümkün merteye yasalara dayanması gerektiğini, gerçekleşebilir en iyi devletin yasalara dayanan devlet olduğunu ve bu yasaların yöneticiyi de sınırlandırması gerektiğini vurgulamıştır. Son eser olan yasalar ise tamamen artıkyasanın egemen olması gerektiğini dile getiren ve devlete dair her şeyin yasalarla belirlenmiş olduğu bir anayasa kitabı niteliği taşımaktadır. Bu makale de Platon'un filozof-kralın egemenliğinden yasaların egemenliğine evrilen siyaset düşüncesinin ana hatlarını ortaya koyma amacı gütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Platon, Filozof-Kral, Devlet, Devlet Adamı, Yasalar.

THE EVOLUTION OF PLATO'S POLITICAL THOUGHT

ABSTRACT

Plato expresses his basic thoughts about politics in his dialogues called The Republic, Statesman and Laws. In his other works, while his views on politics were mostly handled alongside his views on other fields, these three works convey the thought of politics in great detail. In The Republic, the first of his trilogy, Plato depicted the ideal state in his dream and stated that this state could only be realized under the rule of a (philosopher) king. After writing the state work, Plato, who went to Sicily to the palace of King Dionysos in the hope of realizing the theory of the philosopher king he put forward in this work, has also attempted to put his theories into practice in both Dionysos I and Dionysos II, which replaced him. However, both these attempts resulted in frustration for him. These two attempts undermined his belief in the realization of the philosopher-king type, which gave him a very unlikely occurrence in his work called The Republic. So much so that in the second work of the trilogy, in the Statesman, Plato first stated that the state under the rule of philosopher-king was the best state. The last piece of law, on the other hand, is a constitution book that states that the law is now dominant and that everything about the state is determined by law. This article is also intended to outline the philosophy of Plato's political thought, evolving from the rule of the philosopher-king to the rule of law.

Keywords: Plato, Philosopher-King, State, Statesman, Laws.

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Felsefe Bölümü,

ozan_yilmaz198585@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5860-3523

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2022 Bahar, sayı: 33, ss. 41-59

Makalenin geliş tarihi: 28.01.2022

Makalenin kabul tarihi: 21.03.2022

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2022, issue: 33, pp.: 41-59

Submission Date: 28 January 2022

Approval Date: 21 March 2022

ISSN 2618-5784

Giriş

Siyaset Platon'un her zaman ilgilendiği ana konulardan biri olmuştur. Bunda gerek onun siyasetle ilgilenen aristokrat bir soydan geliyor olması gerekse de yaşadığı dönemde Atina'da baş gösteren siyasi çalkantılar etkili olmuştur. Ayrıca hocası Sokrates'in de yine Atina demokrasisi tarafından idam cezasına çarptırılmış olması onda siyasi anlamda değişmesi gereken bir şeyler olduğu inancını kuvvetlendirmiştir.

Platon'un babası eski Atina kralı Kodros'un soyundan geliyordu. Annesi ise otuzlar yönetimindeki Kritias ve Kharmides'in akrabasıydı (Platon, s.17). Ayrıca Platon 18 yaşındayken Pelopennesos Savaşı'nda Atina Devleti, Isparta Devleti tarafından bozguna uğratılmış ve bu savaştan sonra Atina demokrasisi dağıtılıp Ispartalılar Atina'ya otuzlar yönetimini yerleştirmişlerdir. Çeşitli kanlı olaylardan sonra demokrasi yeniden kurulmuş ancak bu kurulan demokrasi bu sefer de Platon'un hocası Sokrates'i idama mahkûm etmiştir. Hocasının idam edilmesinden sonra Platon 4. yy'da Atina'da bir felsefe okulu olan Akademia'yı kurar. Akademia'nın en başta gelen amaçlarından biri de İskrates'in söylediğine göre kişileri felsefe aracılığıyla siyasal etkinliğe hazırlanmaktı¹.

42

İşte bu nedenlerle Platon, devlet adlı eserinde ideal devlet anlayışını ortaya koyup bu devletin de ancak filozof-kral yönetiminde mümkün olabileceğini vurgular. Bu eserinde böyle ideal bir devletin gerçekleşme ihtimaline az da olsa pay veren Platon, bu ihtimalden ötürü eserde yasalara hemen hemen hiç değinmemiştir; çünkü filozof-kralın ortaya çıkması ihtimali söz konusudur. *Devlet Adamı* eseri ise ilk etapta en iyi olarak yine filozof-kralın egemenliğini öne çıkarır. Ancak *Devlet* adlı eserde böyle bir kralın ortaya çıkması küçük bir ihtimalken bu eserde artık o ihtimalde yok olmuştur. Bu nedenle artık ikinci en iyi yönetim şekli olarak nitelendirdiği yasaların egemenliğindeki yönetim ön plana çıkarılmak zorunda kalmıştır. Platon'un siyaset anlayışını dile getiren üçüncü kitap olan *Yasalar* tamamen yasalara ayrılmış bir kitaptır. Eserde devletin nerede kurulacağından, görevlilerin nasıl seçileceğine, suçlara, mahkemelere, seçilen yöneticileri denetleyecek olan gece konseyine kadar her şey yasalarla belirlenmiş durumdadır.

Görüldüğü üzere Platon'un siyaset düşüncesinde dinamik bir yapı söz konusudur. Bizim onun düşüncesindeki bu değişen süreçleri takip edebilmemiz

¹ Platon, *Yasalar*, çev. C. Şentuna, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1. Baskı, 2012, 18-19.

açısından incelemeyi onun filozof-kral idealinden başlatmamız uygun görünmektedir.

Filozof-Kral Egemenliğindeki İdeal Devlet

Platon'a göre toplum, kişilerin birey olarak kendilerine yetememesi başkalarına gereksinim duymasından dolayı ortaya çıkmıştır. O, insanların bir eksikliği için birine bir başka eksikliği için başka birine başvurarak ihtiyaçlarını gidermeye çalıştıklarını, bu eksikliklerin birçok insanın bir arada toplanmasına yol açtığını ve bu insanların hepsinin birbirleriyle yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşadıklarını aktarır. Ona göre işte bu süreç toplum düzeni adını verdiğimiz yapıyı ortaya çıkarır². Toplumun ortaya çıkışını bu şekilde gereksinime dayandıran Platon, toplumdaki yurttaşlar arasında bir iş bölümünün gerekli olduğunu ve herkesin özellikle kendi sınıfına ait işle uğraşması gerektiğinin önemini vurgular. Ona göre en iyi toplum düzeni ancak bu şekilde ortaya çıkabilir.

Platon, insanların yaradılışına uygun işle uğraştığı takdirde işin hem daha kolay yapılacağını hem de daha güzel bir sonuç elde edileceğini belirtir³. Korkmaz da onun devletin oluşumunda temel ilke olarak insan doğasının eşitsizliği ilkesini kabul ettiğini aktarır⁴. Platon'un bu görüşü onun ideal devletini yöneticiler, bekçiler ve işçiler olmak üzere üç sınıflı bir toplum düzenine dönüştürür. Cevizci de Platon'un bu yaklaşımından yola çıkarak onun devletin temelini uzlaşma değil de doğaca uygunluk ilkesine göre belirlediğini savunur⁵. Yani bir kişi doğası gereği hangi sınıfa aitse sadece o sınıfa ait olan işle ilgilenmeli ve başka sınıfların işlerine kesinlikle karışmamalıdır. Platona göre adalet de ancak bu şekilde ortaya çıkabilir. Yani adalet her sınıfın kendi işini yapıp başka sınıfların işleriyle uğraşmamasıdır. Toplumun düzeni ve adaletin temeli budur. Platon'un buradaki adalet tasviri günümüzdeki adalet anlayışıyla bir hayli farklılık arz etmektedir. Herkesin kendi sınıfına ait işi yapıp diğer sınıfların işleriyle uğraşmamasını adalet olarak niteleyen Platon'un aslında adaleti mükemmeliyetçi bir perspektifle ele aldığı açıktır. Çünkü ona göre yalnızca

² Platon, Devlet, çev. S. Eyüboğlu ve M. A. Cımcöz, 16. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, 369b-369c.

³ Platon, Devlet, 370c.

⁴ Meryem Korkmaz, "Antik Yunan'dan Günümüze Devlet", Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2018.

⁵ A. Cevizci, İlkçağ Felsefesi, 1. Baskı, İstanbul: Say yayınları, 2014, s. 277.

herkesin yetkin olduğu işi yapmasıyla mükemmel bir toplum düzeni ortaya çıkacaktır.

Platon, bekçilerin aldıkları eğitimin hem kendi benzerlerine hem de yönetimlerindeki yurttaşlara iyi davranmalarını sağlaması gerektiğini düşünür⁶. O, eğitimi bireyleri gerçek yaşama hazırlamada bir araç olarak gördüğü için eğitimle ilgili çalışmalarda disiplinli ve düzenli hareket edilmesi gerektiğini savunmuştur⁷. Kanat da bu kesimlere getirilen mülkiyet ve evlilik yasağı gibi kısıtlamaların amacını Platon'un yönetici kesimlerin bütün toplumun mutluluğunu amaçlaması gerektiğini düşünmesine ve onları çıkar kavgasına sürükleyebilecek tutumlardan uzak tutmaya çalışmasına bağlar⁸. Platon'un siyaset felsefesinde bu aşamaya yöneticiye getirdiği yaşamsal kısıtlamalar düşünüldüğünde, yöneticiyi halkın mutluluğu için kendi mutluluğunu feda eden bir pozisyonda konumlandığını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda Platon'un bireysel mutluluğu toplumun genel mutluluğu için rahatlıkla feda edebileceğini söylememiz mümkündür.

Platon kimi devletlerin başındaki yöneticilerin toplumu iyi etme umuduyla bir sürü kanunlar çıkardıklarını, bu şekilde kötülöklere son verebileceklerini düşündüklerini aktarır. Ona göre bu fayda değil zarar getirir. O, gerçek bir kanun koyucunun bu tür kanunlarla vaktini kaybetmemesi gerektiğini düşünür. Düzenlemek istediği devlet iyi bir toplumsal düzene sahipse kanunları değiştirmeye gerek yoktur; ancak toplumsal düzen kötüyse çıkarılacak kanunları onun yerinde kim olursa olsun zaten çıkaracağını aktarır. Ona göre bunlar toplumun doğal yaşam düzeninden çıkacaklardır. Platon, bu nedenle kanun koymakla ilgili kafa yormamak gerektiğini çünkü ilk, en önemli ve en güzel kanunları koymanın yöneticinin değil Apollon'un işi olduğunu aktarır. Bu kanunlar; tapınakların kuruluşu, kurbanlar, tanrılara ve kahramanlara yapılan törenler, ölülerin gömülmesi ve saygı görmesi ile ilgili kanunlardır⁹.

Görüldüğü üzere Platon ideal toplumsal düzeni inşa etmeye çalıştığı *Devlet* adlı eserinde kanun koyma işini yöneticinin kafa yormaması gereken bir iş olarak görüp aşırı kanunlaştırmanın da yöneticiyi başka bir şey yapamayacak

⁶ Platon, *Devlet*, 416d.

⁷ A. Erol ve M. Erol, "Platon'un Devlet Eserinin Eğitsel Açıdan Değerlendirilmesi", *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, sayı 1 (2018): 22.

⁸ C. A. Kanat, *Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi*, 1.Baskı: Doruk Yayıncılık, 2013, 97.

⁹ Platon, *Devlet*, 427a-427c.

hale getireceğini savunur. Toplum iyiye zaten var olan kanunlar devam edecektir, kötü bir toplumdaysa toplumun yaşantısından göze çarpan aksayan noktalardan doğal olarak kanunlar türeyecektir. Burada kanunlardan ziyade Platon'un daha çok önemseydiği şey, dürüst ve geleneklere saygılı bireylerin yetişmesini sağlayacak olan eğitimidir. Çocukluktan itibaren iyi bir eğitim almış bir birey toplumun düzenini bozacak davranışlar bir yana dursun toplumun gelişmesi için elinden geleni yapacaktır. Böyle bireylerin yetişebileceği umudunu taşıdığı için de Platon'un yasalarla ilgili düşüncelerini anlamak gerekir. Daha önce belirttiğimiz gibi *Devlet* eseri Platon'un ideali aradığı bir eserdir. Bu anlamda yasalarla ilgili düşüncelerini aktardığı zamanda yine yurttaş olarak ideal bir insan tipini ele almaktadır. Bu insan tipi, hem ruhsal hem bedensel açıdan iyi bir eğitim almış dürüst, toplumsal düzeni bozmayan, yasalara saygılı bir insandır. Böyle insanların yaşadığı ve yöneticisinin de bilge bir filozof olduğu ideal bir devlette Platon'un yasalar çıkarmayı uygun görmemesinin yadrganacak bir tarafı da yoktur. Öyle ki Platon'un da belirttiği üzere yasalar gereklilikten çıkar ve yasanın çıkmasını gerektirecek durumlar da toplumun günlük yaşantısında kendini gösterir. Bu nedenle Platon başka hiçbir işi yokmuş gibi bilge bir filozofun kafasını yasalara yormasını istemez. O daha çok onun dürüst ve toplumsal düzene uyum sağlayacak bireyler yetişmesini sağlayan eğitimi kontrol edip amacına uygun seyretmesini sağlamasını ister. Toplumdaki birlik ve düzen ona göre bu şekilde sağlanabilir.

İdeal devlet tasarısını en ince ayrıntısına kadar düşünen Platon sözleriyle bire bir örtüşen böyle bir devletin gerçekleşmesinin zor olduğunu ancak bu tasarıya en yakın devleti kurmanın yollarını aramak gerektiğini savunur¹⁰. Ona göre var olan devletlerin kusurlu yönetimlerinin, bizim devlete yaklaşmamasının sebebi bu devletlerde filozofların kral olmaması, yani devlet gücüyle akıl gücünün birleşmemesi ve kesin bir kanunla herkesin kendi yapacağı işin belirlenmemesidir¹¹. Çıvgın'a göre de filozof krallar Platon'un ideal devletinin adil bir şekilde yönetilmesinin garantörüdürler. O bunun nedenini de filozof kralların sürekli olarak bilgi edinme merakı ve arzusu içinde olmalarına, bundan dolayı da karar verirken hikmeti, yani akli ve bilgiyi temel almalarına bağlar¹². Yıldız da Platon'un ideal devletin otoritesini bilgiye ve bilime dayandırarak otoriter, tek tipçi ve totaliter olan devletini meşrulaştırmaya

¹⁰ Platon, *Devlet*, 472e.

¹¹ Platon, *Devlet*, 473e.

¹²A. Çıvgın, "Platon'un Adalet ve Filozof Kral Anlayışı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, sayı 1 (2018): 223.

çalıştığını düşünür¹³. Şu ana kadar aslında Platon'un ideal devletiyle ilgili tüm belirlenimleri devletinde böyle bir filozof kralın ortaya çıkabilmesi için yapılması gerekenlerle ilgili şeylerdi. O ideal bir devletin ortaya çıkabilmesi için en temel unsur olarak filozof kralın yönetici olmasını görür. Filozof kralın egemen olmadığı bir devletin iyi bir yönetim sergilemesi ona göre mümkün değildir. Burada da kötü olan devletlerin de iyileşmesi için ideal devleti için öne sürmüş olduğu filozof kralın başa getirilmesi ve herkesin kendi uzman olduğu işle uğraşıp başka işlere karışmaması yönündeki görüşünün bu devletleri ideal devlete yaklaştıracığını savunur.

Devleti yönetecek kişi olarak belirlediği filozofun belli özelliklerini sıralayan Platon, onların bilime düşkün olduğunu, varlığı bütünüyle sevdiklerini, yalan söylemekten kaçınıp gerçeğin peşinden gittiklerini, beden zevklerini değil ruh zevklerini aradıklarını, ölçsüzlük, açgözlülük, korkaklık barındırmadıklarını ve içlerinde aşağılık hiçbir taraf bulunmadığını aktarır¹⁴. Platon, tam bir filozofta aranan bütün değerleri bir arada bulduran kişilerin insanların arasına binde bir geldiğini düşünür. Yani ona göre filozoflar toplumdaki çok küçük bir azınlıktır. Reeve de filozofların bilgiye sahip olmakla değil, tüm şehir için iyi olanın bilgisine sahip olmakla diğer bilgiye sahip olan insanlardan farklılaştıklarını aktarır.¹⁵ Bahsi geçen bu filozof azınlığının kendine uygun eğitimi bulursa gelişerek bütün değerlere ulaşacağını kötü yetiştirildikleri takdirde ise yapamayacakları kötülük kalmayacağını aktarır. Filozof yaradılışın değerleri bile kötü bir düzenin boyunduruğu altında kendi yolunu şaşırır. Binde bir geldiğini söylediği bu yaradılışların böyle kötü bir düzende devletlere ve insanlara en büyük kötülüğü eden insanlar haline geleceklerini dile getirir¹⁶. O mevcut devletlerden hiçbirinin filozofun yaradılışına uygun olmadığını düşünür ve bu nedenle filozofun bozulup kötü yola girdiğini aktarır¹⁷. Her ne kadar mevcut devlet modellerinin filozofun doğasına aykırı olduğunu aktarsa da kendi devlet tasarısının gerçekleşmesi mümkün olursa en iyi model olacağını ve ne kadar zor olsa da gerçekleşmesinin imkânsız olmadığını belirtir¹⁸. O ne bilgisiz insanların, ne de ömürlerini bilgi yoluna koyanların devleti yönetmeye elverişli olmadığını

¹³ E. Yıldız ve E. Yurt, "Platon'un Devlet-Toplum-İnsan Anlayışı", Tabula Rasa Dergisi, sayı 28 (2018): 138.

¹⁴ Platon, Devlet, 485d-486b.

¹⁵ C. D. C. Reeve, "Platonic Politics and the Good", Political Theory 23, no 3 (1995): 412.

¹⁶ Platon, Devlet, 491b-495b.

¹⁷ Platon, Devlet, 497b.

¹⁸ Platon, Devlet, 502c.

düşünür. Ona göre bilgisiz olanlar yaptıkları işlere yön verecek bir idealleri olmadığı için, ikinciler ise dünyadaki mutlu ideali bulduklarını düşündükleri için devlet işlerine karışmak istemezler. Ancak bu ikincilerin (filozofların) yönetici olmasının toplum için en faydalı olan yönetim olacağını düşündüğü için onların yönetici olmaya zorlanması gerektiğini düşünür. Onlar her ne kadar istemese de devletin onları verdiği eğitim sonucunda filozof olarak yetiştirdiğini, bu nedenle de onların devlete olan borcunu ödemesinin zorunlu olduğunu bildirir¹⁹. Devlet adlı eserinde bilgili filozof kralların yönetici olması gerektiğini savunan Platon, aslında bu eserden daha önce yazmış olduğu *Menon* adlı diyalogda iyi devlet adamlarının bilgiyle değil de doğru sanıyla kararlar vererek iyi bir yönetici olduklarını vurgular. *Menon*'daki ilgili diyalog şu şekildedir:

Sokrates: İki şeyin bizi doğru yola götürdüğünü gördük: Doğru sanıyla bilgi. İnsan bunlarla kendini iyi yöneltir. Tesadüf insan için iyi bir yol gösterici değildir. İnsanı doğruya götüren iki kılavuz vardır: Doğru sanıyla bilgi.

Menon: Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrates: Ama erdem, öğretilmeyeceğine göre, bilgi olmaktan çıkıyor.

Menon: Evet.

Sokrates: İyi ve faydalı olan şeyden biri, bilgi, kayboluyor. Devlet için iyi bir şey olmaktan çıkıyor.

Menon: Ben de öyle düşünüyorum.

Sokrates: Demek Themistokles de, Anytos'un söylediği öteki büyük adamlar, şehirleri bilge oldukları için bilgelikle idare etmiş değillerdir. Bundan ötürü de başkalarını kendilerine eş bir hale getirememişlerdir; çünkü onlar neyseler, onu bilgiye borçlu değillerdir. ²⁰

Buradan Platon'un siyaset düşüncesinin *Menon* diyalogundan Devlet diyaloguna kadar da bir değişim geçirdiğini görmemiz mümkündür. *Menon* da devlet yönetimi için doğru sanının gerekli olduğunu düşünürken *Devlet* de bunun yerini bilgi almıştır. Ayrıca o *Devlet* de her ne kadar bilge filozof yaradılışlar için

¹⁹ Platon, *Devlet*, 519c-520c.

²⁰ Adnan Cemgil, "Diyaloglar" içinde, *Menon*, ed. Mustafa Bayka, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013, 186.

doğru olan yaşamın bilgi ideali peşinde giden yaşam olduğunu düşünse de toptan toplumun mutluluğunu istediği için filozofları kendileri için ideal olan bilgi peşinde giden yaşamdan vazgeçirmeye zorlamıştır. Öyle ki o ideal bir filozof hayatının peşinde değildir, onun amacı ideal toplumsal düzeni ortaya çıkarmaktır. Bu düzenin ortaya çıkabilmesi için de tasarısının en başından beri oldukça katı kurallar ortaya koyduğu açıktır. Onun devlete bir kutsaliyet atfettiği ve bu kutsal ideal uğruna her türlü zora başvurmayı da meşru gördüğünü söyleyebiliriz.

İdeal devlet tasarısını ortaya attığı *Devlet* adlı eser, Platon'un kendi hayal ettiği, gerçekleşmesini istediği devlet teorisiyle ilgili bir eserdir. Platon, bu eserde bu ülküsünü gerçekleştirmenin yolunu filozofların yönetici olmasında görür. Yani o yönetici iyiyse devletin de iyi olacağını düşünmektedir²¹. Filozofun ortaya çıkabilmesi için de devlet gerekli tüm düzenlemeleri gerçekleştirmelidir. Bu düzenlemelerin başında herkesin yaradılış bakımından kendi doğasına uygun işi yapması gelir. Böyle olduğu takdirde herkes en iyi yapabildiği işi yapacak ve ortaya çıkan sonuç da oldukça ideal olacaktır. İkinci olarak eğitim konusuna oldukça ayrıntılı olarak yer veren Platon, filozofların ortaya çıkabilmesinin yolunu iyi bir eğitime bağlar. Tek amacı düzenli işleyen bir toplum yaratmak olan Platon'un devletin iyiliğini bireylerin iyiliğinden üstün tuttuğu açıktır. Öyle ki filozoflar için politik hayat ideal bir hayat olmasa dahi, bunun devletin yararına olacağını düşündüğü için zorla da olsa onları yönetici yapma taraftarıdır.

Platon, eserin birçok yerinde ideal devlet tasarısının gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını sorgular, ilk olarak gerçekleşmeyecek olsa bile bu durumun sözlerinin değerinden bir şeyler eksiltmeyeceğini aktarır, ilerleyen kısımlarda binde bir ihtimal olsa dahi filozof yaradılışlı bir kralın gelebileceğine ve teorisinin gerçekleşebileceğine ihtimal verir. O böyle bir ideal kralın yönetimini tasarladığı için, devletinde yöneticinin yasalarla uğraşmasını gereksiz görür. Zaten o doğal süreçlerle gerekli yasaların halkın yaşamından çıkacağını, yöneticinin yasalar çıkardığı takdirde sürekli daha iyiler için kafa yorup hiçbir iş yapamaz hale geleceğini savunur. Bu nedenle de ideal devletinde yöneticinin yasalarla uğraşmaktansa halkın toptan mutluluğu için nelerin yapılması gerektiğine kafa yormasını ister.

²¹ T. Ceylan, "Siyaset Felsefesinin Temel Problemlerinden Biri ve Birlikte Yaşamın Koşulu Olan Adalet", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi", sayı 14 (2006): 173.

Geçiş Evresi: Filozof Kral Mı, Yasalar Mı?

İdeal devlet tasarısını *Devlet* adlı eserinde ortaya koyan Platon, bu ideal devletin gerçekleştirilmesini filozof olanların yönetici olmasına bağlamıştı. Bu tasarısından sonra bu bilge yönetici modelini pratik alana dökülebilmek için Sicilya'da iki denemede bulunmuş ancak ikisinde de hüsrana uğramıştır. Yaşamış olduğu bu deneyimler onun politik düşüncesinde bir değişikliğe yol açmıştır. İdeal devletinde küçük bir ihtimal dâhilinde bile olsa filozof kralların var olabileceğini düşünen Platon, reel deneyimlerinden sonra gittikçe bunun gerçekleşmesinin mümkün olmadığını düşünmeye başlamıştır. Aslında yine onun için en iyi olan filozof kralın egemenliğidir; ancak o ideal olandır ve reel olan düzeyde ideal olanın gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Gittikçe bakış açısını ideal olandan reel olana çevirmesi Platon'un politik teorilerindeki değişimin ana nedenidir. *Devlet Adamı* adlı eser tam da bu bakış açısındaki geçiş aşamasını gözler önüne serer. İlk etapta ideal devlet adamı aranan bu eserde, bu durumun reel politik hayatta mümkün olmadığı görülünce mümkün olan en iyi yönetim şekli olan yasaların egemenliğine dayanan yönetim şekline geçiş görülür.

Doğru yönetim şeklini tamamen yönetme bilimine sahip bir bilge kralın egemenliğine bağlayan Platon, onun halkı kanunlarla veya kanunsuz yönetip yönetmediğine bakmaz. O böyle bir yönetimin devlet için faydalı olacağını düşünse de daha sonraki aşamada kanunların olmadığı yönetimin yararlı olup olmadığını inceleyerek İnsana ait her şeyin değişken olduğu için hiçbir konu hakkında mutlak bir kural koymanın uygun olmayacağını savunur. Yasaları ise değişmeyen sabit bir yönetim türüyle aynı yerde görür ve onları *kendinden emin cahil bir adamın emirlerine* benzetir. Ona göre yasalar, kimseye söz vermeyip, yeni bir duruma ve önceki emirlere tahammül edemeyen bir insan gibi mevcut durumu kurtarmaya çalışırlar²². Burada Platon'un yasaları oldukça sert bir şekilde eleştirisi söz konusudur. O, bilge bir kralın şartlara göre en doğru kararı verebileceğini düşünerek, şartları söz konusu etmeden sabit kararlar içeren yasalara ciddi eleştiriler getirmektedir. Ancak onun buradaki bakış açısı yine reelden ziyade ideal olana çevrildir ve bu bakış açısını reel olana çevirdiğinde düşüncelerinin nasıl değiştiğini ilerleyen paragraflarda görebileceğiz.

²² Platon, *Devlet Adamı*, çev. Furkan Akdemir, 3. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2014, 294b-294c.

Yasalarla ilgili bu türlü sert eleştirilerde bulunan Platon, bir devletin neden yasalar çıkardığını incelemeye geçer. O yasaları yapan kişinin, devlette yaşayan tüm yurttaşları göz önüne alarak yasa yaptığını bireysel farklılıklara dikkat etmediğini aktarır²³. Bu nedenle o kanun yazmak yerine mevcut kanunlara uygun davranmanın daha ideal olduğunu düşünür. Ona göre devleti bu ilkeye göre yöneten önderler sanatlarına yasalardan daha üstün bir güç vererek doğru bir yönetim sergilerler. O vatandaşlar arasında akıl ve devlet yönetme sanatından kaynaklanan bir doğruluk kurmanın sadece onları korumak değil, aynı zamanda onları olduklarından daha iyi hale getirmeye çalışmak demek olduğunu da aktarır.²⁴.

Platon, bir topluluğu yönetmek için gerekli olan politik bilgelik ve akla çok sayıda insanın sahip olmasının mümkün olmadığını düşünür. Aksine o bu bilgeliğe yönetilen tek doğru yönetimi küçük bir azınlıkta, birkaç kişide, hatta yalnızca tek bir kişide aramak gerektiğini bildirir. Tek doğru yönetimin bu olduğunu düşünen Platon, diğer yönetimlerin yaşamak için yazılı kanunlarını tek doğru yönetimden alması gerektiğini savunur; çünkü devlette herhangi birisinin yasalara karşı olumsuz bir eylemde bulunmasını engellemek, yasaklamak ve yapmaya kalkışanları ölüm ya da işkenceyle cezalandırmak ikinci en güzel ilkedir²⁵. Burada Platon en ideal yönetim şeklini politik bilgiğe sahip yöneticinin egemenliğindeki yönetim olarak belirler. Onun için en ideal ilke budur ve böyle bir yönetim tek doğru yönetim şeklindedir. Geri kalan tüm yönetimler doğru olmayan yönetimlerdir. Ancak bu yönetimlerin doğru olan yönetime yaklaşabilmeleri için, doğru yönetimi örnek alarak yazılı yasalar yapmaları gerektiğini savunur. Bu şekilde devletin yasalara dayandığı bir yönetim şekli onun nazarında ikinci ideal ilkedir. Şu ana kadar Platon'un yasalarla ilgili olumsuz bir tavır takındığı açıktı; fakat reel politik hayat onu yasalarla ilgili olumlu düşünmeye zorlamıştır. Bilge bir kralın ortaya çıkmasının zor olması idealin gerçekleşme ihtimalini azaltmış ve devlet yasal zemine oturtulmak zorunda kalınmıştır.

Yasalarla ilgili olumsuz bakış açısını reel politik hayat ekseninde dönüşüme uğratmak zorunda kalan Platon, dümenci ve hekimlik örneklerinden yola çıkarak yasaların gerekliliğini ortaya koymaya çalışır. O, bir varsayımdan yola çıkarak herkesin dümenci ve hekimden acılar çektiği bir sahne hayal edilmesini ister. Bu

²³ Platon, Devlet Adamı, 294e.

²⁴ Platon, Devlet Adamı 297b.

²⁵ Platon, Devlet Adamı, 297b-297e.

sahne de hekimler hastaya kötü davranmak istediğinde hastayı yontar, yakar, ondan gereksiz yere para alır. Bu aldığı paraya rağmen onu ölüme terk eder. Dümenciler de aynı şekilde benzer kötülükler yapıyorlar. Denize açıldıklarında sizi ıssız bir yerde bırakmak için çeşit çeşit kötülükler yapıyor, denizin ortasında yanlış hareketler yaparak sizi denize atıyorlar ve başka türlü hainlikler yapıyorlar. Platon bütün bunlar üzerine şöyle bir karar alındığını düşünün diyor. Bütün halk ya da zenginler bir araya gelerek, her sınıftan halka gemicilik ve hekimlik hakkındaki düşüncelerini açıklayacak. Hekimlikle ilgili hekimliğin araç ve gereçlerini, ilaçlarını, bunların halk üzerinde nasıl kullanılması gerektiğini açıklayacaklar. Dümencilikle ilgili ise, denizde gitmek istendiğinde yolculuğun tehlikelerini, rüzgârla, denizle ya da korsanlarla ilgili tehlikelerden nasıl korunacağını, uzun gemilerle uzun gemilere karşı nasıl savaşılacağını ve bunları gerçekleştirebilmek için gemicilik aletlerinin nasıl kullanılması gerektiğini anlatacaklar. Çoğunluğun bu konular üzerine verdikleri kararlar taştan sütunlar ve mermerler üzerine yazılacak. Bu yazılı kanunlara toplumsal geleneklerin gücü yükünecek ve bundan böyle deniz yolculuklarında ve hekimlik konusunda bu kanunların dışına çıkılmayacaktır.²⁶ Platon'un buradaki amacı yasaların mevcut olmadığı bir yönetimde hangi durumlarla karşılaşılabilir dileyen getirmektir. Ona göre yasaların olmadığı yerde keyfiyet söz konusu olabilir ve yetkiyi elinde bulunduran kişi canı isterse her türlü kötülüğü yapma gücünü elinde bulundurur. Bu nedenle yetkinin kullanılış şeklinin yasalarla belirlenmiş olmasının toplumun düzeni açısından daha faydalı olacağına inanır.

İşte bu nokta Platon'un siyaset felsefesi açısından bir kırılma noktasına işaret etmektedir. Öyle ki şimdiye kadar sürekli bilge bir filozofu ön plana çıkarıp yasaları dışlayan Platon, bundan sonra devletle ilgili her konunun yasalara tabi olduğu bir siyaset felsefesi ortaya koyacaktır. Aslında Platon'daki değişikliğin temel sebebi ideal olanla reel olanın uyuşmamasından kaynaklıdır. Nitekim insanın olduğu her yerde yanlışlar, kusurlar söz konusudur. Bu nedenle insanların doğru davranışlarda bulunmasını sağlayacak kural ve yasaların bulunması kaçınılmazdır. Platon zaten Antik Yunan toplumunu bilge bir toplum olarak görmez. Hatta *Devlet* adlı eserinde bile filozof kralın çıkışını küçük bir ihtimale bağlar; ancak siyaset felsefesi ilerledikçe karamsarlığı gittikçe artar gibi görünen Platon ideal olandan tamamen uzaklaşıp yönünü reel politik olana çevirip yasaların egemenliğine dayanan devleti ön plana çıkarır.

²⁶ Platon, *Devlet Adamı*, 298a-298e.

Platon, bu yasalaştırma sürecinden sonra her yıl kentin başına ister zenginler arasından ister halk arasından olsun önderler seçileceğini ve önderlerin gemileri kullanmak ve hastaları iyileştirmek konusunda yazılı yasalara göre emirler vereceğini dile getirir. Ayrıca o, bu 1 yıllığına seçilen devlet adamlarının görev süreleri tamamlandığında seçilmiş mahkeme üyeleri karşısında görev süresince gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerle ilgili sorgulanacağını ve her isteyen kişinin önderleri, görev süreleri sırasında dümcülük ve hekimlik konularıyla ilgili yazılı kanunlara uymadıklarıyla ilgili suçlayabileceğini bildirir. Bir de dümcülük ve hekimlikle ilgili bizim yazılı kanunlarımız dışında başka bir şeyi kendine ölçüt alan önder olursa ona dümenci ve hekim değil de sofist denmesinin uygun olduğunu, bu kişiye yazılı kanunlara karşı geldiği için gençleri baştan çıkarma suçlamasının yapılmasının gerektiğini savunur. Bu suçlamayla mahkemeye verilmesini ve mahkemenin de onu hem gençlere hem de yaşlılara kanunlarda yazılanları değersiz gösterdiği için ağır bir biçimde cezalandırması gerektiğini savunur. Çünkü hiç kimsenin kanunlardan daha bilgili olmaya hakkı yoktur. Bu örnekten yola çıkarak teorik ya da pratik fark etmeksizin tüm bilimlerin yazılı kanunlarla yönetildiği takdirde sonuçların yazılı kanunların mevcut olmadığı duruma göre çok da bir fark yaratmayacağını savunur. Ama yine de o, her maddesi iyi niyetli yöneticilerin önerileri ve teşvikleriyle ortaya çıkan yasalara, kendi çıkarı uğruna karşı gelen bir yöneticinin; verdiğimiz örnekten daha büyük bir hata olduğunu düşünür. Bundan dolayı Platon, nerde kanunlar yazılı hale gelmişse, orda verilmesi gereken ikinci kararın insanların bu kanunları bozmamasına yönelik olması gerektiğini bildirir. Ayrıca ona göre yazılı kanunlar her alanda son derece bilgili insanların ilhamıyla yazılanların birer taklidi olmalıdır. Zaten bilgili insan ve gerçek devlet adamı, çoğu zaman kendi politik bilgelik sanatından ilham aldığı için bireysel işlerinde davranışlarını yazılı kanunlara göre değil kendi düşüncesine göre belirler. Verdiği emirlerin daha iyi olduğunu düşündüğü zaman da yine yazılı kanunları umursamaz. O, bu politik bilgelik sanatına halk ve zenginlerin de asla sahip olamayacağını düşünür.²⁷

Görüldüğü üzere Platon siyaset felsefesinin ikinci evresinde her ne kadar bakış açısı olarak çok farklı bir duruş sergilese de onun bu evredeki kavrayışı ilk evredeki kavrayışından da bağımsız değildir. Öyle ki onun yasaları egemen kılmasındaki neden ilk evrede az da olsa bir ihtimal verdiği ideal yönetici olarak belirlediği filozof-kral tipinin ortaya çıkması konusunda umutsuzluğunun

²⁷ Platon, Devlet Adamı, 298e-300e.

artmasıdır. Bundan dolayı Platon başa geçecek yöneticiyi yasalarla sınırlamak istemektedir. Tamamen akli rehber edinmiş, her koşulda halkın yararını gözetecek bir yönetici egemen olamayacaksa; Platon'un yöneticiden yasalara evrilen bu bakış açısı oldukça mantıklı görünmektedir. Nitekim günümüz devlet yapılarında da yönetici yasalara karşı sorumlu ve onlara uymak zorundadır.

Reel Politik Hayat ve Yasaların Egemenliği

Platon'un yazmış olduğu son eser olmakla birlikte politikaya dair bir eser olan *Yasalar* bize Platon'un politik düşüncelerinin varmış olduğu son noktayı gösterir. Bu eser adından da anlaşılacağı üzere baştan sona yasalarla ilgilidir. Kurulacak devletin nerede kurulacağından, yetkili görevlilerine, toplumsal yaşam tarzına kadar her şey bu kitapta yasalarla belirlenmiştir. Bu anlamda eser bir nevi anayasa gibidir. Annas da Platon'un *Devlet* adlı eserinde yurttaşların mutluluğunu yöneticinin emirlerine uymaya bağladığını; ancak bunun yasalar adlı eserinde yasalara uymak yönünde değişim geçirdiğine dikkat çeker.²⁸ Brun'a göre de Platon yaşlanırken Akdeniz'in birçok yerini dolaşmış, çeşitli yönetim biçimlerini incelemiş ve Sicilya'da talihsiz olaylar yaşamıştır. Bu nedenle Devlet'te geliştirdiği birçok teoriden Yasalar adlı eserinde vazgeçmiştir²⁹. Biz de makalemizin bu kısmında yasaların içeriğini değil, Platon'un düşüncelerindeki değişimi gözlemleyebileceğimiz noktaları ele alacağız.

Platon *Yasalar*'da iyi bir yasa koyucunun savaş uğruna barış yasaları yerine, barış uğruna savaş yasaları koymasının gerektiğini düşünür; çünkü ona göre savaş ve ayaklanma iyi bir şey değildir, iyi olan şey barış ve karşılıklı iyi niyettir.³⁰ Ayrıca, yasalar üzerine çalışan birinin neredeyse tüm araştırmasının kentlerdeki ve bireysel alışkanlıklardaki haz ile acı durumlarıyla ilgili olduğunu düşünür. Çünkü ona göre haz ve acı doğal fışkıran iki pınar gibidir ve bunlardan gerektiği yer ve zamanda gerektiği kadar alan birey ya da devlet mutlu olur, buna karşılık bilinçsiz ve zamansız alansa mutsuz olacaktır³¹. Platon'un öğrencisi olan Aristoteles de mutlu bir yaşam için kamusal denetimin olduğu bir devlette

²⁸ Julia Annas, "In Assays On Plato's Laws", içinde *Virtue and Law in Plato*, ed. Marc Mcpherran, Chambridge: Chambridge University Press, 2011, 72.

²⁹ J. Brun, *Platon ve Akademia*, çev. İsmail Yerguz, 1. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 2007, 123.

³⁰ Platon, *Yasalar*, 628c-628e.

³¹ Platon, *Yasalar*, 636d-636e.

yaşamayı en iyi yöntem olarak belirlemiştir³². Bu bağlamda Platon'un yasaların egemenliğini ön plana çıkardığı siyaset kavrayışında geldiği son aşamayı Aristoteles'in politik analizlerinde takip ettiğini söyleyebiliriz.

Platon'a göre insanların ruhsal yapılarını ve huylarını anlamakla ilgili olan sanat siyasettir ve o en soylu insanların zenginlik ve yoksulluğun olmadığı bir toplulukta yetiştiğini düşünür; çünkü o böyle bir toplulukta ne küstahlık, ne haksızlık, ne rekabet ne de kıskançlığın görülmediğini belirtir. Bu nedenlerden ötürü böyle bir devlette yetişenlerin iyi insanlar olduklarını savunur. Platon bu yurttaşların yasa koyucuya ihtiyaç duymadıklarını belirterek onların hem yazıyı bilmediklerini hem de babadan kalma kurallar denen töreleri izleyerek yaşadıklarını aktarır. Platon o çağdaki bu yönetim biçimine reislik düzeni dendiğini, aynı zamanda bu yönetimin bugünde Yunanlılar ve barbarlar arasında birçok yerde görüldüğünü dile getirir³³. Platon'un burada mal mülk konusunda orta sınıfına dayanan bir devleti idealize ettiğini görmekteyiz. Buna benzer şekilde Aristoteles de Platon'un öne çıkardığı nedenlerle ideal anayasasını orta sınıf egemenliğine dayanan *politeia* olarak belirlemiştir³⁴.

Yasalara karşı çıkma hastalığının krallarla başladığını düşünen Platon, söz verip ant içtikleri halde bu kralların yasaya bağlı kalmadıklarını ve böylece devletlerinin yok oluşuna sebebiyet verdiklerini aktarır. O, bu çöküşün nedenini krallık yetkisini kaldıramayacak kişilere bu yetkinin verilmesiyle açıklar. Böyle ölçülü bir kralın gelmesinin zor olduğunu düşünen Platon, Yunanistan'ın yönetim tarihinden yola çıkarak yönetim tarzlarındaki değişimi överek şunları dile getirir: öncelikle biri çıkıp kral sayısı ikiye çıkarılıp gücü dengelemiş. Daha sonra yönetimin hâlâ oturmadığını düşünen biri yönetimi 28 yaşlıya en önemli konularda eşit oy hakkı tanıyarak yaşlıların akıl gücüyle kral soyunun kibirli gücünü birleştirmiş. Daha sonra yönetimi hâlâ gösterişli ve başıbozuk bulan biri ephor³⁵ denen denetçilerle yönetimi denetleme yolunu seçmiş. Platon, işte bu şekilde krallığın gerekli öğeleri kazanıp dengelendiğini düşünür³⁶. Buradan Platon'un sınırsız yetkilere sahip bir kralın yönetimine karşı olduğu çok net

³² Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, çev. Saffet Babür, 5. Baskı, Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2014, 1180a.

³³ Platon, Yasalar, 650b-680b.

³⁴ Aristoteles, Politika, çev. Mete Tunçay, 17. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014, 154.

³⁵ Bir yıllığına seçilen beş ephor, geniş yürütme ve adli güce sahip olmaktan başka, krallar üzerinde de sıkı bir denetim uygulardı.

³⁶ Platon, Yasalar, 691a-692a.

görülebılır. Buradan da anlaşılacağı üzere o Yasalar adlı eserinde, kralın denetlenmesi ve yetkilerinin sınırlandırılması taraftarıdır.

Daha sonra mitolojik bir efsaneden yola çıkan Platon devletle ilgili şunları dile getirir. Kronos çağındaki insanların her şeyi bol bol ve çalışmadan elde ettiklerini ve mutlu bir yaşam sürdürdüklerini aktarır. O, Kronos'un hiçbir insan yapısının kendini bilmezliğe ve adaletsizliğe sürüklenmeden insan işlerini yönetmeye elverişli olmadığını bildiğini, bundan dolayı da kentlerde insanları değil daha tanrısal, daha üstün soydan gelen daimonları yönetici konumuna getirdiğini aktarır. Ona göre bu daimonlar, hem kendileri bir sıkıntıya girmeden hem de yönetmiş oldukları insanları da pek sıkıntıya koymadan devleti barış, ar duygusu, iyi yasalar ve eksiksiz bir adalete kavuşturup, insan soyunu huzurlu ve mutlu kılmışlardır. Platon bu öyküden yola çıkarak, bir tanrının değil bir ölümlünün yönettiği tüm devletlerde felaket ve acıdan kurtuluş olamayacağını bildirir. Bu nedenle bir yolu bulunup Kronos çağında olduğu söylenen yönetim ve yaşamın örnek alınması gerektiğini ve içimizde ölümsüz ne varsa toplumsal ve kişisel hayatta buna uyararak, aklın bu paylaşımlarına yasa adının verilip evlerin ve kentlerin bu yasalara göre yönetilmeleri gerektiğini vurgular. Haz ve tutkuya düşkün insanların ya da bir oligarşi ya da bir demokrasinin hiçbir şeyi tutmayan bir ruhla kenti yönettikleri takdirde yasaları hiçe sayacağını ve hiçbir şekilde bir kurtuluşlarının olamayacağını da ekler.³⁷ Platon iyi yönetimi mitolojik öğelerden de faydalanarak yöneticinin insandan daha üstün bir varlık olmasına dayandırır. Çünkü ona göre mükemmel bir insan yoktur ve insanın olduğu her yerde hatalar söz konusudur. Eğer insandan daha üstün bir varlığın yönetime gelmesi mümkün değilse, o halde yapılması gerekense elden geldiğince içimizdeki insandan daha üstün yönere kulak vermek ve bu doğrultuda bir yönetim gerçekleştirmek olmalıdır. İçimizdeki en tanrısal yön olan akıl doğrultusunda yasalar yapıp, bu yasalar çerçevesinde bir yönetim sergilemek olacaktır. Bu şekilde Platon akıl ışığında oluşturulan yasalar egemenliğindeki yönetimi günümüzde gerçekleştirebilecek en iyi yönetim olarak ortaya koyar. Platon'un bu bakış açısı da onun Devlet adlı eserindeki yönetici olarak aradığı filozof-kral idealinden ne derece uzaklaşmış olduğunu açık şekilde ortaya koyar.

Platon'a göre doğru yasalar belli bir kesimin değil, tüm kentin yararını göz önüne almalıdır. O, bir devletin kurtuluşunu ya da çöküşünü yasalara uyulup uyulmamasına bağlar. Bir devlette yasalar güçsüzse ve çiğneniyorsa yıkılışın çok

³⁷ Platon, Yasalar, 713c-714a..

yakın olduğunu, ancak yasa yöneticilerin üstünde ve yöneticiler yasanın kölesiyse devletin tanrıların kentlere verdiği bütün nimetlere kavuşacağını aktarır³⁸. Öyle ki o, bir kentte düzene ve yasaya oturmuş her şeyin çok iyi sonuçlar vereceğini, ama düzensiz ya da iyi düzenlenmemiş şeylerin çoğunlukla iyi düzenlenmiş başka şeyleri de bozacağını dile getirir³⁹. Burada belirttiklerimiz Platon'un siyaset düşüncesindeki değişen yapıyı görebilmemiz açısından oldukça önemlidir. Yaşamış olduğu deneyimler onda ideal bir yöneticinin ortaya çıkması umudunu azaltmış ve devlet için en iyi olan durumun yasaların egemenliği olduğu sonucuna vardırıştır.

Platon, devletin düzeni için yasaları inceleyecek gece konseyi adında bir kurum önerir. O bu konseyde onur ödülü almış rahiplerin, en yaşlı on yasa bekçisinin, o günkü eğitim görevlisi ve emeklilerinin bulunacağını aktarır. Ayrıca bunların hiçbirinin toplantılara tek başına katılmayacağını, yaşı otuzla kırk arasında bir genci de yanlarında getireceklerini de sözlerine ekler. Gençler ve yaşlılardan oluşan bu konseyin toplantılarının her gün gün doğumundan güneş yükselineye kadar zorunlu olarak gerçekleştirileceğini ve bu toplantılarda kendi devletleri ve yasalar üzerine konuşulacağını bildirir. Bu toplantılarda yaşlıların onayladıkları konuları gençlerin öğrenmeleri gerektiğini ve toplantılara katılan gençlerden biri başarısız olduğu takdirde konseyin onu getireni kınayacağını, değerli görülen gençlerin ise onurlandırılması gerektiğini savunur. Platon, başka insanların kurumlarını gözleyip yurda geri dönenlerin hemen bu konseyin önüne çıkarılmasını ve yasama, eğitim ve yetiştirme üzerine söyleyecekleri olan birilerine rastlamışlarsa ya da kendileri birtakım düşünceler geliştirerek geri gelmişlerse bunları konseye açıklamaları gerektiğini savunur. O, böyle bir gözlem gezisinden dönen birinin ne iyi ne de kötü anlamda bir değişiklik geçirmemiş olsa gösterdiği çabadan ötürü övülmesi, ama daha iyi dönmüşse yaşadığı sürece daha çok övülmesi, öldükten sonra da konsey yönetiminin onu uygun biçimde onurlandırması gerektiğini savunur. Bozulmuş olarak dönen kişilerse, hiç kimseyle görüşmemesi gerektiğini, bunlardan yöneticilere boyun eğenlerin yaşamasına müsaade edilmesini, ancak bunlardan yöneticilere boyun eğmeyip mahkemede eğitim ve yasalara burnunu sokmaktan suçlu bulunanların ölmesinin daha doğru olacağını bildirir⁴⁰.

³⁸ Platon, Yasalar, 715b-715d.

³⁹ Platon, Yasalar, 780d.

⁴⁰ Platon, Yasalar, 951d-952d.

Platon, tam bir devletin ortaya çıkması için gece konseyinin, devletin amacını saptamak ve bu amaca ne şekilde ulaşılacağını, devlete hangi yasalar ve insanların iyi hangilerininse kötü etki edebileceğini göstermek için gerekli bir kurum olduğunu dile getirir. O, bu konseyin erdemin bütününe sahip olması gerektiğini ve birçok amaca yönelmeden tek bir amaca yönelip iyi bir devlet ortaya koymak için çalışması gerektiğini savunur⁴¹. Platon böyle tanrısal bir konsey oluşturulabilirse devlet yönetiminin ona bırakılmasının en doğru yönetimi ortaya çıkaracağını de sözlerine ekler⁴².

Sonuç

Platon'un siyaset düşüncesi ilk olarak filozof-kral egemenliğinde ideal bir yönetim ortaya çıkarma amacı taşır. *Devlet* (Politeia) adlı eserinde bu idealinin ortaya çıkması için yapılması gerekenleri tek tek sıralar ve bu eserde gerçekleşmesini düşük bir ihtimale bağlamış olsa dahi bu ülküsünün gerçekleşme durumunun mevcut olduğunu düşündüğü için yasalarla hiç ilgilenmemiştir. Bu eserde yasalarla ilgilenmeyi gereksiz bir şey olarak gören Platon, onların zaten toplumun doğal yaşamından çıkacağını, filozof kralın yasalar çıkarmakla uğraşmaması gerektiğini savunur. Bu eserin odak noktası bir devlette filozof-kralın ortaya çıkabilmesi için gerekli koşulları sağlamaktır. Aslında filozof kralın ortaya çıkması da bir amaca hizmet etmektedir ve o amaç da devletin yurttaşlarının toptan mutluluğudur. Bu toptan mutluluk uğruna her birey üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye mecburdur.

Devlet adlı eserinden sonra ikinci siyasi eseri olma niteliğini taşıyan *Devlet Adamı* (Politikos) adlı eserinde Platon'un filozof-kral idealinden uzaklaşmak zorunda kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni de onun böyle bir filozof kralın var olabileceğine Devlet adlı eserinde az da olsa bir ihtimal veriyorken bu eserde o inancının tamamen kaybolmasıdır. Platon bu eserde yine en ideal yönetim olarak filozof-kralın egemenliği düşüncesini devam ettirmektedir; ancak ideal olanın reel politik hayatta gerçekleşme ihtimalinin olmadığını görmüştür. Bu nedenle aslında her ne kadar yasaları duruma göre kendini uyarlayamayan, sabitlik ifade eden kurallar olarak görüp eleştirse de reel politik hayatta gerçekleşebilecek en iyi yönetimin yasalara dayanan yönetim olduğu düşüncesini savunur. Çünkü ona göre kötü bir yöneticinin sınırsız yetkilerine dayanan bir yönetimdense, genel

⁴¹ Platon, Yasalar, 962b-962d.

⁴² Platon, Yasalar, 969b-969c.

hatlarıyla her konuda olması gereken usulleri bizlere bildiren yasaların egemenliğine dayanan bir yönetim yurttaşlar için daha faydalı olacaktır. Bu eserde reel politik hayat ekseninde yönetici-yasa kıyaslaması yapan Platon reel politik hayatta en ideal yönetim olarak yasaların egemenliğine dayanan yönetimi belirler.

Hem yazmış olduğu son eser hem de siyaset düşüncesinin varmış olduğu son nokta olan *Yasalar* (nomoi) adlı eser Platon'un bakışlarını artık tamamen reel politik hayata çevirmiş olduğu bir eserdir. Bu nedenle de eser tamamen yasalar üzerine kuruludur. Ayrıca bu eserde hiçbir zaman tek bir insanın ideal şekilde bir yönetim sergilemesinin mümkün olmadığını, insana yönetme yetkisinin verildiği takdirde hataların kaçınılmaz olduğunu dile getirir. Bundan ötürü eserde gece konseyi adındaki bir kurul devletin işleyişinin temelini oturtulmuştur. Platon böyle bir konsey olmadığı takdirde devletin varmak istediği amaçlara ulaşamayacağını, bu kurulun yasaları incelemesi, insanın içindeki insandan daha üstün bir öge olan akıl ışığında yasalar çıkarması ve sürekli yasalara uyulup uyulmadığını denetlemesiyle devletin amacına ulaşabileceğini savunur. Eserde filozof-kral hiç bahsedilmeyen bir konuyken devletle ilgili tüm ayrıntılar yasalarla belirlenir. Devlet Adamı adlı eserde filozof kral idealinden yasalara doğru evrilen süreç bu eserde artık tamamen yasalar zeminine oturur.

Platon'un siyaset düşüncesindeki gördüğümüz bu değişimin nedeni bakışlarını ideal olandan reel olana çevirmesinde yatar. Onun İdeal filozof-kral tipinin reel hayatta mümkün olmadığını görmesi siyaset düşüncesindeki değişimin ana nedenidir. Siyaset düşüncesindeki değişimlerini takip ettiğimizde yönetim şekilleri sınıflamasında eserden esere değişim, hatta aynı eserde bile farklı sınıflamalarını görmüş olsak bile onun düşüncesindeki ana değişim filozof kralın egemenliğinden yasaların egemenliğine doğru evrilen süreçtir. Felsefesinin diğer alanlarında da düşünsel anlamda dinamik bir yapı sergileyen Platon'un siyaset felsefesini anlayabilmemiz açısından bu evrimsel süreci kavramamız onu doğru bir şekilde yorumlayabilmemiz açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Annas, Julia, "In Essays On Plato's Laws", içinde Virtue and Law in Plato, ed. Mark Mcpherran, 71-91. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, çev. Saffet Babür, 5. Baskı, Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2014.
- Aristoteles, Politika, çev. Mete Tunçay, 17. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014.
- Brun, Jean, Platon ve Akademia, çev. İsmail Yerguz, 1. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 2007.
- Cemgil, Adnan, "Diyaloglar", içinde Menon, ed. Mustafa Bayka, 149-188. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013.
- Cevizci Ahmet, İlkçağ Felsefesi, 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Ceylan, Tuncay, "Siyaset Felsefesinin Temel Problemlerinden Biri ve Birlikte Yaşamının Koşulu Olan Adalet", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 14, (2006): 159-176.
- Çıvgın, Ayşegül, "Platon'un Adalet ve Filozof Kral Anlayışı", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, sayı: 1, (2018): 212-229.
- Erol, Ahmet ve Erol, Mustafa, "Platon'un Devlet Eserinin Eğitsel Açından Değerlendirilmesi", Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi, sayı: 1, (2018): 12-27.
- Kanat Celal A., Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi, 1. Baskı, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2013.
- Platon, Devlet Adamı, çev. Furkan Akderin, 3. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Platon, Devlet, çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcöz, 26. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Platon, Mektuplar, çev. Furkan Akderin, 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2010.
- Platon, Yasalar, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, 1. Baskı İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.
- Reeve, C. D. C. , "Platonic Politics and the Good", Political Theory 23, no: 3, (1995): 411-424.
- Yıldız, Erdal ve Yurt, Engin, "Platon'un Devlet-Toplum-İnsan Anlayışı", Tabula Rasa Dergisi, sayı: 28, (2018): 125-139.

PLATON'UN SİYASET DÜŞÜNCESİNİN EVRİMİ
Ozan YILMAZ